

Open Access Journal
e-ISSN: 2618 – 6640

Araştırma Makalesi (Research Article)

Cilt 7 - Sayı 1: 22-33 / Ocak 2024
(Volume 7 - Issue 1: 22-33 / January 2024)

SOVYETLER DÖNEMİ KIRGIZİSTAN VE ORTA ASYA HALKININ SOSYAL VE SİYASİ DURUMU

Zuura MURATOVA^{1*}

¹Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences, Department of History, 555200, Samsun, Türkiye

Özet: Orta Asya ve Türkistan halkı, Sovyetler Birliği'nin güçlü etkisi altında kalmıştır. Sovyetler için Orta Asya politikası, yalnızca doğal kaynaklar açısından zengin ancak Batı'nın güçlü gücünden nispeten uzak olan bir bölgenin üretkenliğini ve ekonomik potansiyelini geliştirmektir. İşgalin kendisi acımasızdı ve daha sonra Orta Asya kaynaklarını iyileştirmek için çok az şey yapılmıştır. Halkın durumunu iyileştirmek için hiçbir şey yapılmamasına rağmen, Sovyet'in Ruslaşma politikası konusunda yaygın bir suçlama yapıldığı söyleniyor. Ruslar, doğal kaynaklar bakımından zengin ve büyük bir sömürü kapasitesine sahip Orta Asya'nın geniş ve seyrek nüfuslu bir bölgesinde yaşamaktadır. Asya üzerinde Sovyet yetkililerin uyguladığı siyasi ve ekonomik kontrol bulunmaktadır. XX. yüzyılda sivil halka yönelik kitlesel terör ve yok etme girişimlerine tanık olunmuştur. Bunlardan biri de Stalin'in Büyük Temizliği veya Büyük Terör olarak adlandırılan tarihsel olaydır. Stalin rejimi tarafından 1937-1938 yıllarında Kırgız liderlerine yönelik siyasi katliamları vardır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; niçin, nasıl, ne şekilde gibi sorulara cevap bulmak amacı ile kullanılır. Nitel araştırma kullanılan bu çalışmada doküman analizi gibi veri toplama yöntemleriyle oluşturulmuş bir araştırma türüdür. Bağımsızlık sonrası süreçte devlet tarafından ortaya koyulan siyasi söylemler ve uygulamalar ile Kırgızistan, Orta Asya'nın en demokratik ülkesi olarak anılmaya başlanmıştır. Kırgızistan coğrafyası tarihten günümüze ticaret yollarının üzerinde bulunan, Merkezî Asya'da doğudan batıya geçiş noktasını teşkil eden jeostratejik ve jeopolitik olarak önemli bir konuma sahiptir. Bununla birlikte zengin yeraltı maden ve enerji kaynakları, ülkenin modern dünyadaki önemini daha da arttırmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kırgızistan, Represya, Kulak, Stalin, Sovyet, Orta Asya

Social and Political Situation of the People of Kyrgyzstan and Central Asia in the Soviet Era

Abstract: The peoples of Central Asia and Turkestan were still strongly influenced by the Soviet Union. The Central Asian policy of the Soviet Union was to develop the productivity and economic potential of a region rich in natural resources but relatively far from the mighty Western power. The occupation itself was brutal and subsequently did little to improve Central Asia's resources. Although nothing was done to improve the population situation, the Soviet policy of Russification was widely accused. The Russians lived in a large, sparsely populated area of Central Asia, rich in natural resources and with great mining potential. Political and economic control of Asia was exercised by the Soviet authorities. The 20th century saw attempts of terror and mass destruction against civilians. One of them is a historical event called Stalin's Great Purge or the Great Terror. There were political massacres of Kyrgyz leaders by the Stalin regime in 1937-38. Qualitative research method was used in this study. Qualitative research is used to find answers to questions like why, how, and how. In this study, qualitative research is a type of research generated by data collection methods such as document analysis. With state-promoted political discourse and activities in the post-independence process, Kyrgyzstan has become the most democratic country in Central Asia.

Keywords: Kyrgyzstan, Repression, Kulak, Stalin, Soviet, Central Asia

*Sorumlu yazar (Corresponding author): Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences, Department of History, 555200, Samsun, Türkiye

E mail: muratova.zuura@gmail.com (Z. MURATOVA)

Zuura MURATOVA <https://orcid.org/0000-0001-9716-5423>

Gönderi: 17 Ağustos 2023

Kabul: 28 Kasım 2023

Yayınlanma: 31 Ocak 2024

Received: August 17, 2023

Accepted: November 28, 2023

Published: January 31, 2024

Cite as: Muratova Z. 2024. Social and political situation of the people of Kyrgyzstan and Central Asia in the Soviet Era. BSJ Pub Soc Sci, 7(1): 22-33.

1. Giriş

Orta Asya, coğrafi ve siyasi açıdan çok çeşitli şekillerde tanımlanabilir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne göre Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan (dört memleket) Orta Asya'yı yönetir. Kazakistan, SSCB'nin dağılmasının ardından bu tanımlamaya dahil edilmiştir. Geniş anlamda ise Orta Asya, Afganistan ve Pakistan'ın kuzeyi, Doğu Türkistan, Rusya'nın güneydoğusu ve Moğolistan ile İran'ın kuzeydoğusu dahil olmak üzere tüm bölgeleri kapsamaktadır. Tarihi açıdan Türk uygarlığının beşiği olan yer, asırlar boyunca "Türkistan" olarak anılmıştır (Bohr ve Crisp, 1996).

Orta Asya ve Türkistan halkı, Sovyetler Birliği'nin güçlü etkisi altında kaldı. Bu bölgedeki sosyal ve siyasi yapılar, Sovyetler döneminde etkilendi ve daha sonra ülkelerin bağımsızlığına kadar bu izler hissedilmiştir. Sovyetler için Orta Asya politikası, yalnızca doğal kaynaklar açısından zengin ancak Batı'nın güçlü gücünden nispeten uzak olan bir bölgenin üretkenliğini ve ekonomik potansiyelini geliştirmektir. Şu anda beklenen ikinci bir Orta Asya, Komünist etkinin Güney ve Orta Doğu Asya'ya yayılmasında bir avantaj olarak kullanılmaktadır. Sovyet politikasının arka planında göz önünde bulundurulması gereken bazı ilgili unsurlar vardır.

Bu unsurlardan ilki tarihtir. Orta Asya, Çarlık işgalinden hemen önce Buhara, Hive ve Hokand devletleri ve birkaç küçük hanlıktan oluşuyordu. Yalnızca Buhara ve Hive Devletleri işgalden sonra sözde bağımsızlığı korumuştur. Bölgenin geri kalan kısmı idari olarak Türkistan eyaletine ve şimdiki Kazakistan'ın yaklaşık olarak aynı olduğu Bozkır bölgesine ayrılmıştır. İşgalin kendisi acımasızdı ve daha sonra Orta Asya kaynaklarını iyileştirmek için çok az şey yapılmıştır. Bazı stratejik yollar ve demiryolları inşa edilmiştir ve büyük ölçüde pamuk yetiştiriciliği için bazı sulama projeleri inşa edilmiştir. Halkın durumun iyileştirmek için hiçbir şey yapılmamasına rağmen, Sovyet'in Ruslaşma politikası konusunda yaygın bir suçlama yaptığı söyleniyor. Rus yerleşimciler ve hükümet projelerine karışmamak koşuluyla, insanlar kendi yaşam tarzlarını sürdürebilirler. Önce 1898'de başlayan ve hızlıca durdurulan Anciyen ayaklanması, ardından da çok geçmeden gerçekleşen 1916 Ürkün mücadelesinin sebebi de Orta Asya'da yürütülmekte olan Rus politikasıydı.

İkinci unsur konumdur. Zaman zaman Orta Asya, Avrasya toprak kütlesi olarak adlandırılır. Metro-politan herhangi bir coğrafi nedenle Rusya'dan ayrılmadı ve Ruslar hiçbir zaman bölgenin o kadar ayrı olduğunu kabul etmediler. Türkmenistan'daki Kara-Kum çöl bölgesi, Tien-Shan'ın dağlık bölgesi ve Pamir dışında, tarım, sanayi, ulaşım ve Rus yerleşimi için uygun fiziki koşullar vardır.

Üçüncü ve en önemli bileşen halktır. 1939'da yapılan son Sovyet nüfus sayımına göre, Orta Asya'nın yerli nüfusu 1926'dan yalnızca %4,4 daha fazlaydı. Şu anda nüfus 75 milyonu geçti. Orta Asyalıların onda dokuzu Türk veya Türk kökenlidir, geri kalan onda biri İrandır. İslam, sekizinci yüzyıldan itibaren kültürlerini birleştiren bir unsur olarak kabul edilmeden önce bile benzer özellikler gösteriyordu. Türkler arasında en belirgin özelliği dil benzerliğidir (Karabulut, 2009).

Sovyet yöntemlerini mümkün olduğunca tarafsız ve objektif olarak incelemek, Orta Asya'da neler olup bittiğini anlamak ve gelecekte neler olabileceği hakkında bir fikir edinmek için en iyisidir. 1936'ya kadar, Orta Asya'nın şu anda beş sosyalist Sovyet Cumhuriyetine nasıl bölündüğü tam olarak bilinmemektedir. Devrimin ilk günlerinde, yetkililer, en azından önemli idari bölgelerinden bazılarını, yani Türkistan ilini ve Buhara ve Hive yarı-bağımsız bölgelerini korumak istiyorlardı. Bunlar, Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Buhara ve Harezm Sovyet Halk Cumhuriyetleri olarak bilinen üç Cumhuriyeti kurdular. Başlangıçta bu cumhuriyetlere gerçek özerklik verme fikri vardı, ancak bu hızla ortadan kalktı ve 1924'te yeni bir yönetim bölümü oluşturuldu, sınırlar etnik ve dilsel olarak aynı hizaya sokuldu. Asıl amacı ne olursa olsun, bu etnik bölünme, Fergana Vadisi'ndeki sınırların dikkat çekici bir şekilde birbirine iç içe geçmesine neden oldu. Bu, dört yakın cumhuriyetin ekonomik bağımsızlığının mümkün olmadığını ve merkezi bir ekonomik kontrolün gerekli olduğunu gösterdi (Kamalov, 2011). Orta Asya üzerinde Sovyet yetkililerin uyguladığı siyasi ve ekonomik kontrol, özellikle dikkat çekici değildir. Başka bir deyişle

emperyalizmdir. Dünyanın her yerinde emperyalist güçler, geriye dönük halklar üzerinde katı politik ve ekonomik kontrol uygulamıştır. Bazı durumlarda, iktidardaki güçler, baskının bir sonucu olarak kısmen ya da tamamen özyönetim sağlamıştır. Sovyet metodu, ırkçılık ve propaganda yoluyla halkların öz yönetimin ne olduğunu öğrenmelerini engeller (Canbaş, 1999).

1920-1930'lu yıllar, SSCB'nin tüm halklarının sosyal yapılarını kökten değiştirdiği bir dönemdi. Sovyet hükümeti, Kırgızistan'da kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda sosyalist bir model oluşturmaya çalıştı. 1917 Şubat devriminden sonra bölgedeki Türk halkının kurdukları çeşitli siyasi parti ve örgütleri, Bolşevikler tarafından tasfiye edildi ve güçlü bir merkezî yönetim sistemi kuruldu. 1920'lerden 1930'lara kadar Kırgızlar, boy teşkilatı üzerine kurulu bir sosyal yapıya sahipti. Sovyetler, Kırgızları göçebe yaşamlarından yerleşik yaşamlara geçmeye zorlayarak, kolhoz sistemi içinde boy teşkilatının izlerini yok etmeye çalıştı. Bu bağlamda, Sovyet yönetimi sınıf mücadelesi teorisini ortaya atarak zenginler ve fakirler arasındaki çatışmayı körükledi (Kurmanov ve Zaynidin, 1997). Sınıf mücadelesi teorisi kapsamında sömüren ve sömürülen gruplar arasındaki mücadelenin kaçınılmazlığı öğretisi de Kırgız toplumunda yayıldı. Bu, fakir grupları yanlarına çekerek zenginlere karşı acımasız bir savaş başlatmaya çalıştılar. Kırgız toplumunda, bay ve manap olarak adlandırılan varlıklı sınıflar sömürücü sınıf olarak görülüyordu ve yok edilmeleri bekleniyordu. Zenginlere karşı yoğun propaganda yapılmış ve üst tabakanın etkisini azaltmak için bunların bir kısmı Kırgızistan'ın farklı bölgelerine sürgün edildi ve daha zengin olanlar diğer Sovyet cumhuriyetlerine sürgün edildi. Ekonomide kolhozlar ve sovhozlar kuruldu ve özel mülkiyet devletleştirildi. Yine aynı şekilde, kültür alanında bir Kültür Devrimi kampanyası başlatıldı. Bu kampanyanın amacı, halkın geleneksel din ve kültürlerini terk edip Sovyet kültürünü benimsemesi idi (Malabayev, 1969).

Sovyet rejiminin kurulmasından itibaren 1920'li yıllar boyunca Kırgızistan Komünist Parti şubesi arasında gruplar arası çatışmalar vardı. Bu mücadelelerin en yaygın örneği, birine Abdikerim Sıdıkov ve ikincisine Rahmankul Hudaykulov liderlik eden iki grup arasında sürekli çekişmeler ve tartışmalardır. Sovyet hükümeti, bu iki grubun mücadelesini "boylar-arası mücadele" olarak tanımlamaya çalıştı. Bağımsızlık döneminde tarihçi Zaynidin Kurmanov, bu iki gruba katılanların boy köklerini araştırarak, bunların boy menfaatini koruyan gruplar olmadıklarını, ideolojik ve siyasi nedenlerle bir araya geldiklerini iddia etti. Her iki grupta da aynı boyun temsilcileri olduğundan, onu boylar-arası çatışmaya bağladı. Hudaykulov taraftarları bir uruk ve üç boyun (Tınay, Solto, Sarıbağış ve Çerik) temsil ederken, Sıdıkov taraftarları altı boyun (Solto, Sayak, Bugu, Kıpçak, Sarıbağış ve Adıgine) temsil eder. Boyları dışında, bu iki grup sınıf yapısına göre de ayrılmamış. Her iki grupta da bay-manap, orta halliler, batrak ve fakir sınıftan insanlar vardı. Bu nedenle, her iki grup boy ve sosyal bağlantıları

açısından birbirinden farklı değildi. Bunlar çıkarlarına, entelektüel durumlarına, meslekî faaliyetlerine, dünya görüşlerine ve halk nezdindeki sorumluluklarına göre bir araya gelmişlerdi. Daha ziyade güç mücadelesi gruplaşmanın temelini oluşturuyordu. Başka bir deyişle, iki grup arasındaki çatışma, iktidara sahip siyasi sınıfların mücadelesidir.

İç Savaşta Kızıl Ordu'nun başarısı, Bolşeviklerin dikkatini Batıdan Doğuya çevirdi. Lenin'in milletle politikası, diğer bölgelerde olduğu gibi Türkistan'da da uygulanmaya çalışıldı ve SSCB tarafından özerk cumhuriyetler ve vilayetler kuruldu. Bu siyasete karşı, T. Rıskulov gibi Türkistan'ın önemli aydınlarının, sınırların yeniden çizilmesine alternatif olarak Türk halkını bir araya getiren birleşik bir Türk Sovyet Cumhuriyeti kurmanın daha iyi olduğunu savundukları bilinmektedir. Bununla birlikte, Moskova, Lenin'in milletler politikasını Türkistan'da da aynı şekilde uygulamak istediği için bu tür kötülüklerden kaçınmış ve özerk cumhuriyetler ve vilayetler kurmaya başlamıştır. Kırgız bilim adamları, Kırgız kültürünün ve tarihinin çok daha eski tarihlere dayandığını iddia ederek, kendi özerk vilayetlerinin kurulması için çaba gösterdiler (Kurmanov, 1997).

Kırgızistan, SSCB'den bağımsızlığını kazanan ilk Orta Asya ülkesidir. 24 Ekim 1990'da Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (SSC) Cumhurbaşkanlığı mevkisi kuruldu ve Kırgızistan SSC Anayasası değiştirildi. Bu, ülkenin siyasal sistemini oluşturan en önemli aşamadır. 27 Ekim 1990'da Kırgızistan SSC Konseyi Kırgızistan'ın ilk cumhurbaşkanını seçti. Kırgızistan'da cumhurbaşkanlığı için yarışan 12 adaydan ikisi birinciliği elde etti. Nasirdin İsanov 62 milletvekilinin oyunu alırken, Askar Akayev 179 milletvekilinin oyunu aldı. SSCB döneminde Komünist Parti ile iyi ilişkiler içinde olmayan ve hayatının büyük bir bölümünü bilimle geçiren Akayev, Cumhurbaşkanlığı görevine geldikten kısa bir süre sonra Kırgızistan ve Orta Asya'da demokratik kişiliğiyle tanınmıştır (Malabayev, 1969).

2. Orta Asya ve Kırgızistan Halkının Tarihi

Orta Asya, yüzyıllar boyunca göçebe toplulukların yaşadığı önemli bir bölge oldu. Bu bölgede Türkler, Moğollar, İslam orduları ve Rus İmparatorluğu'nun etkisi altında kaldı. Rusya 15. yüzyıldan itibaren fetihlerle sürekli genişledi. Kazan, Astrahan ve Sibirya hanlıklarını ele geçirdikten sonra 17. yüzyılda Orta Asya'ya askerî hamleler başladı. Bu dönemde Ruslar, uzun süredir bölgede önemli ticari faaliyetler yürüten İngiliz tüccarların Orta Asya'daki etkinliklerini artırmasından rahatsız olmaya başladı. Moskova yönetimi, bu durum nedeniyle askerî girişimlere başladı. Bu hareketlilikte Rusya'nın güney sınırlarının güvenliğini sağlama düşüncesi de önemli bir rol oynadı. Bu tarihlerde Orta Asya'da çok sayıda hanlık vardı (Aknazarova, 2000).

Kırgız tarihi, ilk olarak m.ö. 201 senede Hunların fethetmesi ile ortaya çıkar ve sonradan da binlerce yıllar arasında Yenisey Kırgız Kağanlığı, Uygur devleti, Büyük Kırgız Devleti, Karahanlılar, Moğol devleti, Çağatay ulusu,

Haydu devleti, Timurlular, Kırgız-Kalmak mücadeleleri, Cungar Hanlığı ile ilişkiler, Hokand Hanlığı, Rus Çarlığı ve Sovyet dönemi ile başlar (Buyar, 2017).

Kazak Hanlığı, göçebe yaşam tarzının daha çok görüldüğü kuzey bölgesinde hüküm sürdü. Buhara ve Hive hanlıkları ise daha yerleşik yaşam tarzı olan güney bölgelerde yaşadı. Ruslar öncelikle kendilerine bağlı olan Kazak birlikleri ile bölgede etkinlik kurmaya çalıştılar, ancak özellikle Hive Hanlığı bu Kazak birliklerini yendiler. I. Petro dönemine kadar bölge hanlıkları devam eden saldırılara dayanabildiler ve Rusları bir tehdit olarak görmediler. Bununla birlikte, I. Petro'nun tahta çıkması ve ülkesini bir imparatorluk haline getirme isteği, Rusya'nın Orta Asya siyasetini önemli ölçüde değiştirdi. Petro, özellikle Hindistan ile iş bağlantıları kurmak istiyorsa Orta Asya'yı çok önemli görüyor. Petro, 1720 yılında Balkash Gölü kenarına kaleler inşa ederek göçebe halkın yaşadığı Kırgız bölgesini ele geçirdi (Aknazarova, 2000).

Petro döneminde Rus birlikleri, Hive Hanlığı'nı ele geçirseler de Güney yönündeki ilerlemelerini sürdürerek Orta Asya'yı tamamen ele geçiremediler. Petro'nun ölümünden sonra, 1735'te Orenburg, 1754'te İletsk ve 1773'te Orsk şehirleri kuruldu ve Orta Asya'ya yayıldı. 19. yüzyılda Rusya ve İngiltere arasında meydana gelen ve daha sonra "Büyük Oyun" olarak adlandırılan küresel mücadelede Orta Asya daha da önem kazandı. Rus Çarlığı da bu dönemde bölgede askerî çabalarını artırmıştır. Rusya, özellikle Çar II. Aleksandr döneminde bölgede askerî olarak büyük başarılar sağladı (Yoshida, 1999).

1865'te Taşkent, 1866'da Cizzak ve 1867 yılında Rusya'ya bağlı bir Türkistan askerî bölgesi kuruldu. Hokand ve Hive hanlıkları yenilgiye uğradıktan sonra Semerkand ve Buhara işgal edildi. Rus Çarlığı 1880'lerde Orta Asya'yı neredeyse tamamen ele geçirdi. 1907 yılında imzalanan anlaşma, Rusya ve İngiltere arasında üç yüzyıldan fazla süren Orta Asya egemenliği mücadelesini belgeledi. Bu anlaşmanın bir sonucu olarak, Rusya, İngiltere'nin Afganistan üzerinde nüfuz sahibi olduğunu kabul ederken, İngiltere de Orta Asya'yı Rusya'ya bıraktı (Yoshida, 1999).

Sovyetler Birliği 1991 yılında dağıldığında, Rusya Orta Asya üzerinde hâkimiyetini sürdürdü. Rusların Çarlık ve Sovyetler Birliği döneminde bir asrı aşan Orta Asya egemenliğinde izledikleri farklı politikalar, bölgenin bugün karşı karşıya kaldığı uzun vadeli sorunların da temelini oluşturmuştur. Bölgeyi ele geçirdikten sonra Rusya, Kazak bozkırlarında veya göçebe olarak yaşayan insanlara karşı katı politikalar uygulamış ve mevcut kültürel normları ve inançları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Güneydeki yerleşik Özbek bölgelerinde ilk başta daha dikkatli politikalar izleyen Ruslar, uzun süre bazı dini yapılara ve vakıflara müdahale etmedi (Uslu, 2010).

Bununla birlikte, zamanla bölgede ortaya çıkan isyanlar, Rusların otoriteyi sürdürmek için daha sert politikalar uygulaması gerektiği konusunda tartışmalara yol açtı. Ayrıca, Rus başkenti Orta Asya'dan çok uzak olduğu için,

Çar'dan ziyade bölge valileri ve generaller Orta Asya politikalarında inisiyatif aldılar. Bölgedeki Rus yöneticiler arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak, bölgede yaşayan Türkler çeşitli katliamlara maruz kaldılar. Orta Asya'nın fethi aynı zamanda milyonlarca Müslüman'ın Çarlık nüfusuna katılmasıyla sonuçlandı. Ruslar, Tataristan ve Kırım'ı işgal ederek ilk başta İslam'ı düşman olarak görseler de yeni fetihlerle birlikte ülke içindeki Müslüman nüfusun artmasıyla yeni politikalara ihtiyaç duydular (Yoshida,1999).

Sovyetler Birliği'nde ise din karşıtı katı siyaset uygulandı ve İslami düşünce bölgede önemli ölçüde zarar gördü. Moskova yönetimi, bölgede ulemanın etkisini kırmak için sert politikalar uyguladı ve vatandaşların SSCB'ye tam olarak entegre olmasının önündeki en büyük engel din olduğunu düşündü. Vakıflar önce ele geçirilmiş ve ardından tamamen ortadan kaldırılmıştır. Müslüman dinî liderler 1930'larda tutuklandı ve çoğu öldürüldü. İslami eğitim kurumlarının çoğu kısa sürede kapatılmıştır. Orta Asya üzerinde kontrol kurmak için dinî politikaların yanı sıra Rus Çarlığı döneminden itibaren bölgede planlı bir nüfus politikası uygulandı. Ruslar ilk olarak Kazak bozkırlarına ve daha sonra küçük gruplar halinde güneye göç ettiler. Sovyetler Birliği döneminde de devam eden bu göçler Kazakistan'ı en çok etkiledi. 1939 gibi başlangıçta bile Kazakistan nüfusunun yalnızca üçte birini Kazaklar oluştururken, ülkedeki en kalabalık etnik grup Ruslardı. 1980 sayımı, bir asırdan fazla süren bu nüfus politikasının sonuçlarını göstermiştir. 1980 verilerine göre, Sovyetler Birliği'nde yaşayan Rusların yaklaşık beşte biri Rusya dışında yaşadı. Ek olarak, Rus veya Slav olmayan on dört cumhuriyetin nüfusunun yaklaşık %18'i Ruslardan oluşuyordu (Curtis, 1997).

Kazakistan başta olmak üzere Orta Asya'daki tüm ülkeler, Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine de Rus nüfusunun önemli ölçüde artmasına devam etti. Orta Asya'daki Ruslar, siyasi, sosyal ve ekonomik olarak buldukları devletlere zaman zaman sorun yaratabilmektedir. Rusça ve Rus okulları Sovyetler Birliği'nin her yerinde yaygınlaştı. Rus okulları kısa sürede Orta Asya'da yerli halkın çocuklarıyla ilgili gelecek kaygısıyla popüler hale geldi. Rusçaya olan ilgi her geçen yıl artmıştır, ancak yerel dillere olan rağbet azalmıştır. Rusça, tüm Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi Orta Asya'da çok popülerdir. Üst kademelerde herhangi bir görev alabilmek için Rusça bilmesi gerekir (Uslu, 2010).

Orta Asya'daki ekonomi politikaları da tamamen yeniden tasarlandı. Özellikle 1914'ten 1920'ye kadar süren iç savaş, kıtlığa ve çok sayıda diğer soruna neden oldu. Bölgenin ekonomisini devrim öncesi duruma getirmek için bu yıllarda bile çok zaman geçti. Orta Asya'da Sovyetler döneminde kolektif çiftlikler kuruldu ve özel büyükbaş sürülerini ve çiftliği yok etti. En önemli düzenlemelerden biri, pirinç ve diğer mahsullerin zarar görmesi pahasına pamuk üretimine geçmektir. 1928 yılı itibarıyla hem tarım hem de sanayi üretimi 1913 seviyesine göre yüzde 70 arttı. Orta Asya cumhuriyetlerinin tarım ve sanayide işbirliği de 1928'de

başladı. Bu, kooperatifler ve devlet çiftliklerinin kurulmasına yol açtı. 1934'e gelindiğinde, devlet tarımsal üretimi merkezileştirdi (Erol ve Demir, 2013).

SSCB'nin kurulması, Orta Asya halklarının Sovyet toplumuna entegre edilmesini zorunlu kıldı. Bu nedenle, Sovyet yönetimi, Orta Asya halklarını Rus siyasi ve bürokratik sistemlerine entegre etti. Bu çerçevede, Müslüman milliyetçi burjuvazi Komünist Parti içindeki görevlerinden uzaklaştırılırken, yerli proleterler Rusya'ya daha sadık olacaklarına inandılar. 1960'lardan itibaren Sovyet eğitim sisteminin gelişmesiyle birlikte Müslümanların hükümet ve parti içinde daha fazla istihdam edilmesi ve yerel katılım daha fazla desteklenmiştir. Bölgedeki eğitimsiz ve yerleşik olmayan Rus göçmenler, bu gelişmelerin bir sonucu olarak alt sınıf olarak görüldü. Yerel yöneticiler, özellikle 1964 yılında Brejnev'in iktidara gelmesiyle birlikte İslam ve ulusal kültürde bir yumuşama yaşadı ve bu süreçte asimilasyon yerine entegrasyon politikası uygulandı (Erol ve Demir, 2013).

1980'lerle birlikte Sovyetler Birliği'nin siyasi ve ekonomik gücü azalmaya başladı. Gorbaçov'un "Glasnost" ve "Perestroyka" (yeniden inşa et) politikaları, birlik içindeki parçalanma sürecini hızlandırmıştır. 1990'da Baltık ülkeleri bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra, diğer birliğin üyeleri de bağımsızlıklarını ilan ettiler. 1991 yılında bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya Türk cumhuriyetleri de dünya devletleri arasında yer almaya başladı (Yoshida,1999).

Kırgızistan, Sovyetler Birliği dağıldığında 31 Ağustos 1991'de başkenti Bişkek olan bağımsızlığını kazandı. 1989 yılında, Sovyetler Birliği dağılmadan önce Kırgız Parlamentosu Kırgızca'yı ülkenin tek resmî dili olarak kabul etti. Rusların da yoğun olarak yaşadığı ülkede, Kırgız milliyetçiliği, resmî dille ilgili tartışmalar nedeniyle daha da artmıştır. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin sona ermesinden sonra ortaya çıkan yeni tarih anlayışı, Rusları emperyalist olarak tanımladı. Kırgız yönetimi Ruslar üzerindeki baskıyı azalttı ve 1996 Mart'ında Kırgız Parlamentosu Rusçayı ülkenin resmî dillerinden biri olarak onayladı. Günümüzde Oş ve Calalabad bölgelerinde yaşayan Özbekler, Kırgızca ve Rusçanın ardından Özbekçenin de resmî bir dil olmasını istiyorlar. Kırgızistan'daki Özbek azınlığın bu taleplerini protesto gösterileriyle dile getirmesi, ülkenin en önemli sorunlarından biridir (Jayashekar, 1995).

Kırgızistan ekonomisi, güney ve kuzey bölgeleri arasındaki sosyal ve ekonomik farklılıklar nedeniyle Rusya'ya daha da bağımlı hale geldi. Kırgızistan'da yaşayan Rus ve Özbek azınlığın durumu da ülkenin istikrarını bozmaya devam ediyor.. Petrol ve doğalgaz gibi fosil kaynakları sınırlı olsa da, Kırgızistan su bakımından diğer Orta Asya ülkelerinden daha zengindir.

3. Kırgızistan'da Eğitim

Kırgızistan, 1924 yılında Sovyetler Birliği içinde özerk bir devlet olarak kuruldu. 1936 yılında, ülke bir Sovyet cumhuriyeti haline geldi. 31 Ağustos 1991, Sovyetler

Birliği dağıldığında Kırgızistan bağımsızlığını ilan etti. Kırgızistan, 2005 yılına kadar Asker Akayev'in cumhurbaşkanlığı döneminde ve sonraki dönemde anayasa üzerindeki siyasi anlaşmazlıklar, muhalif hareketler ve geniş çaplı protesto gösterileri nedeniyle istikrarsız bir görünüme sahipti. Kırgızistan Anayasası, eğitimi düzenleyen bir kanun koymuştur. Kırgızistan Eğitim Kanunu, her Kırgız vatandaşının devlet tarafından finanse edilen okullarda ücretsiz eğitim alma hakkına sahiptir. 1992'de çıkarılan yeni kanunlar özel eğitim kurumlarına ve üniversitelere de izin verdi. Eğitimin ana dili Kırgızcadır, ancak Rusça da kullanılmaktadır. Kırgızistan'daki zorunlu eğitim süresi on bir yıldır. Birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar olan dönem, başlangıç, beşinci sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar olan dönem ise orta ve dokuzdan on bire kadar olan dönem ise yüksek olarak adlandırılan on bir yıllık eğitim dönemidir. 11 yıllık orta öğretimi başarıyla tamamlayan öğrenciler, herhangi bir yükseköğretim kurumuna başvurabilirler.

Kırgızistan, diğer Orta Asya Türk cumhuriyetleri gibi neredeyse %100 okuma yazma oranına sahiptir. Kırgızistan, ekonomik sıkıntıya rağmen eğitim harcamalarına GSYH'sinden önemli bir pay ayırmıştır. Bu, devletin eğitimde önemli bir ilerleme kaydetmek istediğini gösteriyor. Bununla birlikte, 1995 yılında imzalanan bir anlaşmayla Türkiye Cumhuriyeti tarafından desteklenen Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi de kuruldu. Ülkenin başkenti Bişkek'teki üniversite, Türkiye'nin ülkedeki en büyük varlığıdır. Bağımsızlık sonrası ülkeye yapılan en büyük yatırım olan Manas Üniversitesi, binlerce Kırgız gencinin Türkiye'de Türkçe öğrenmesini sağladı. Bu üniversitede eğitim alan binlerce Türk öğrenci de Kırgız ve Türk toplumlarını birbirine yaklaştırdı.

4. Sovyet Politikalarının Etkileri

Yeni kurulan Sovyet devletinin ilk yıllarında Kırgızistan da mücadele etti. İç Savaş sırasında Kırgızistan'ın daha çok kuzeyinde Sovyetlere karşı savaşıyan Beyaz Muhafız birlikleri ile Kızıl Ordu arasında çatışmalar yaşandı. 1918-1920 yılları arasında Talas, Ak-Suu, Tüp, Narın ve diğer bölgelerde Sovyet karşıtı isyanlar çıktı ve Kızıl Ordu tarafından bastırıldı. Sovyetler Birliği, bu isyanlara katılanları yargılamadan acımasızca kurşunladı.1918'de Hokand Özerk Cumhuriyetinin çökmesinin ardından, Türkistan'da Sovyet karşıtı önemli bir ayaklanma olan Basmacı Hareketi de ortaya çıktı (Erdem, 2000).

Fergana, Buhara ve Horezm, Orta Asya'da basmacı hareketinin üç önemli merkeziydi. Adı geçen üç bölge, Kızıl Ordu ile basmacılar arasındaki önemli savaşların gerçekleştiği yerlerdir. Coğrafi nedenlerle Basmacı Hareketi Fergana vadisindeki Kırgızistan'ın güney bölgesinde yürütüldü. Sovyet yönetimini Türkistan'da kurmak için en acımasızca mücadele ettikleri düşmanlar basmacılar olmuştur. Kızıl Ordu, Kırgızistan'da basmacılara ve onlara yardım edenlere karşı çok sert askerî operasyonlar yürüttü. Sovyet yönetimi, gerekirse

Bolşeviklerin acımasız stratejisi olan basmacılara karşı baskı uygulamaktan da kaçınmadı. Örneğin, 1927'de Kırgızistan'ın Oş şehrindeki mahkumların hapisshaneden kaçma girişimleri olmuştur. Çatışmada 3 Sovyet, 1 polis ve 2 Kızıl Ordu askeri öldü. Basmacılar 46 kişiyi öldürdü ve 19 kişi yaralandı. Eserinde aynı bilgiyi veren Ali Bademci, Kızıl Ordu tarafından teslim alınan Kırgız basmacı lideri Canibek'in hapisshaneden kaçmak isteyen en iyi yiğitleri olduğunu söylüyor (Abdrakhmanov ve Altymyshova, 2017).

Sosyalist kuruluğu korumak için "burjuva sınıfını yok etme" gerekliliği ortaya çıktı. Yeni rejimin düşmanları olarak görülenler arasında din adamları, tüccarlar, iş adamları, imtiyazlı aristokratlar ve Rus Çarlığı döneminde görevli devlet görevlileri vardı. Sovyet yönetimi, sosyalizmi kurmak ve sınıfsız bir toplum oluşturmak için çalıştı. Ayrıca özel mülkiyeti tamamen ortadan kaldırarak devlet mülkiyetini ikame etmek istedi. Bu bağlamda, Kırgız toplumu fakir ve zengin olarak ikiye bölünmüştür; varlıklı insanlar "yabancı unsurlar" olarak sınıflandırılmıştır. 1920'li yıllarda devlet varlıklı kesime ekonomik ve siyasi baskı uygulamıştır. Hayvan yetiştirme, yün yapma, tahıl üretip devlete teslim etme ve ekin ekme, zenginlerin sorumluluklarıydı. Ayrıca zengin aileler daha fazla vergi ödemek zorunda kaldılar. Bu varlıklı kişilerin oy verme ve seçilme hakkı da kısıtlanmıştır (Bademci, 2008).

Tarımı sosyalistçe yeniden düzenlemek için toplu ekonomiye dayalı kolhoz ve sovhöz çiftlikleri kuruldu. Köylülerin üretim araçlarına, özel topraklarına, hayvanlarına ve yasadışı olarak özel eşyalarına el konulmuştur. Kırgızistan'da köylüler, yeni kurulan kolhozlara katılmak zorunda kaldılar. Yönetimin bu operasyon sırasında gerekirse şiddet kullandığı bilinmektedir. SSCB, 1920'li yılların sonunda topyekün kolhozlaştırmaya geçtiğinde kulakları sosyal bir sınıf olarak tamamen ortadan kaldırma siyasetini uygulamaya başladı. Stalin'in kırsal kesimlerdeki ilk tasfiyesi olan Kulakları Sınıf olarak Ortadan Kaldırmak, köylerdeki geleneksel liderlerin etkisini ortadan kaldırmayı amaçladı. Kulakları Sınıf olarak Ortadan Kaldırmak, kolhozların kurulması ve gelişmesinin bir aşamasıdır. Bu siyaset bağlamında, varlıklı köylüler sürgün edildi (Baktıgulov, 1990).

Kırgızistan ekonomisinin üst tabakası olarak bilinen bay-manaplar 13 kulak olarak bilinir. Kulakları Sınıf olarak Ortadan Kaldırmak siyasetinin bir parçası olarak, bay-manapların bir kısmı Kırgızistan'a sürgün edildi ve çok önemli olanları diğer Sovyet cumhuriyetlerine sürgün edildi. Sürgün yoluyla Bay-manapların Sovyet devleti ve toplum üzerindeki siyasi ve ekonomik etkilerini azaltmak ve Kırgızistan'da onların boylar içindeki sosyal gücünü kırmak amaçlanmıştır. 1927 yılında Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinden 21 bay ve manap, Moskova yakınına Rusya'ya gönderildi.1929 yılında Kırgız Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti'nden 44 kişi aileleriyle birlikte Rusya'nın Orenburg şehrine sürülmüştür.1931 yılında Kırgızistan'da kulak olarak suçlanan 700 çiftlik,

1932 yılında 500 çiftlik Ukrayna'ya sürgün edildi. Kırgızistan dışına sürülen kişiler, birkaç yıl sonra ülkelerine dönebilirler. Kulakları sınıf olarak ortadan kaldırmak politikası, diğer eski Sovyet ülkelerinde olduğu gibi Kırgızistan'da da yasaları çiğneyerek uygulandı. Bu politika sırasında aşırılığa kaçılması, kulakların yanı sıra fakir ve orta sınıf insanların Kırgızistan dışına sürgününe neden oldu. Kırgızistan'dan sürgün edilenlerden müsadere edilen araziler kolhoz-sovhozlara verildi. Sürgünler hem maddi hem de manevi kayıplara neden oldu.

5. Kolektifleştirme

1920'lerden 1950'lerin başına kadar Stalin hükümeti baskıcı politikalar, tutuklamalar, sürgünler ve idam cezalarını sürdürdü. 1936'dan 1938'e kadar "temizlik" hareketi en büyük baskıyı oluşturdu. Sovyetler Birliği, bu gelişmeyi "sosyalizmin zaferi" olarak ilan etti. Aslında, "temizlik hareketi", sosyalist rejimin bir örneği olarak kabul edilen o dönemdeki parti ve devlet liderliğinin normal çalışması, güçlenmesi ve kendi gücünü artırması için gerekli bir koşul olarak görülüyordu (Zemskov, 1991).

Stalin, kulakların tamamen tasfiye edilmesini kooperatifleşmenin bir parçası olarak gördüğü için tüm Sovyet coğrafyasında uygulamaya koydu. 1927-1928 yıllarında, köylülerin küçük arazilerini büyük çiftliklere dönüştürerek yeni bir tarım sektörü oluşturdu. "Kolhozlaştırma" veya "kolektifleştirme" olarak adlandırılan bu sistemi Kırgızistan ve diğer komşu ülkelerde başlatmıştı. Marksizme dayanan Sovyet ideolojisi, zengin ve soylu bireyleri ezenler sınıfı olarak görüyor. Bunun bir sonucu olarak, Kırgızlar arasında üst yönetici olarak görülen "manaplar", yeni yönetimde ezenler sınıfına girdikleri için ilk ortadan kaldırılması gereken kesimdi. Bununla birlikte, bazı yerlerde onların Tiran olmadıkları söyleniyor (Ölçekli, 2013).

Bu politika, hayvancılıkla uğraşan Kırgız halkını önemli ölçüde etkiledi. 1929 yılının sadece Mayıs ayında Kırgızistan'dan 44 zengin ve manap aile ihraç edildi. Rusya'nın soğuk Sibiryana bölgeleriyle Kazakistan'ın susuz çöllerine, tasfiyede yalnızca "kulak" olarak bilinen zenginler ve orta gelir düzeyindeki çiftçiler de sürgün edildi (Ydyrysov, 2017). Harekete karşı çıkan ve "gerici baylar" olarak bilinen zenginler yok edildi. Bu sınıftaki insanlar 1927 yılında Sovyetlerin I. Anayasa Kurultayı tarafından sıkı bir takip süreci uygulandı ve hapse ya da bir daha dönmek üzere sürgüne gönderildi. Kamptaki insanların durumu ise her zaman kötüydü. Her geçen gün, ağır işler, hastalıklar ve ölüm nedeniyle sayıları azalıyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında açlık, ölüm oranlarının artmasında önemli bir rol oynadı. 1940'ta 46.665 kişi ölüyor, 1942'de bu sayı 248.877'ye yükselmiş, yani 5 kat artmıştır (Zemskov, 1991).

Çaresizlik nedeniyle, kendi ülkelerinde ikinci sınıf muameleye maruz kalan insanlar buna boyun eğdi. 1933 yılında, toplumun %67'si varlıklı ailelerin fakirleşmesi, sürgün edilmesi veya ölümüyle sonuçlanan

kolhozlaştırma programına gönderildi. Kolhozlara yerleşenlerin artık tek bir hayvan beslemesi bile yasaktır (Bacon, 1965; Ölçekli, 2013).

O zamanlar, yabancı ülkelerin casusları veya halk düşmanları olarak görülen kişiler, milliyetçi olarak bilinirdi. Sonuç olarak, bu kişiler hapis, sürgün, kamp cezaları veya hatta idam edilmekteydi (Babakurban, 1962). Stalin rejimini savunmak zorunda hisseden her Sovyet liderinin bu döneme ilişkin yalan söylemekten başka seçeneği yoktu.

1916'da Türkistan'ın "Ürkün" 137 milli mücadelesinden yenilen halk zorlu bir sınavdan geçti ve cesur yiğitlerinden ayrılmak zorunda kaldı. Bu durumdan çok etkilenen Kırgızlar, toparlanıncaya kadar komşularıyla devletler kurdular. Kırgızistan, sınırlarını ve haklarını savunamaz halde Kazakistan'a katıldı. Orta Asya'da yapılanma çalışmaları neredeyse bitti. Kırgızlar, Komünist Parti'nin etkisinin bir sonucu olarak hem diğer milletlerden hem de diğer halklardan farklı kültürel inançlara sahip oldular. Moskova, halkın sıkıntılarını sürekli olarak iletmek için mücadele eden şair ve aydınlar tarafından kızdırıldı (Saray, 1996).

6. Sovyetleştirme

Kırgızistan hem Rus Çarlığı döneminde hem de 1940 öncesi Sovyet döneminde planlı göçlerle boşaltılmıştır. Bununla birlikte, halkların Kırgızistan'a zorla sürgünü, Büyük Vatan Savaşı (1941-1945) sırasında daha sık meydana geldi. 1942 yılında SSCB Halk Komiserler Kurulu, 21 500 Polonyalıyı Kırgızistan'a gönderdi. Bunların bir kısmı, Kızıl Ordu 1939'da Doğu Polonya'yı ele geçirdikten sonra SSCB'nin batı bölgelerinden sürgün edildi. 1943 yılının sonunda Kırım ve Kafkasya'dan Orta Asya'ya sürgünler başladı. Kırım Tatarları, Çeçenler, Kumuklar, Karaçaylar, Balkarlar, İnguşlar, Nogaylar ve diğer Türk toplulukları, Almanlarla iş birliği yapmak için Kırgızistan'a zorla göç edildi. SSCB NKVD Özel İskân Bölümü'nün kayıtlarına göre 1 Ekim 1944'te 120.858 kişi zorla göç edildi (Yalçınkaya, 1997).

19 Ocak 1944'te Kırgız SSC Komünist Parti Merkez Komitesi ve Halk Komiserler Kurulu, yakında Kırgızistan'a yerleştirilmesi planlanan yaklaşık 90.000 kişiyi kabul etmek ve yerleştirmek için bir plan onayladı. 16 Haziran 1944'te Kırgız SSC Komünist Parti Merkez Komitesi ve Halk Komiserler Kurulu, göç ettirilene yiyecek, hayvan ve tahıl dağıtmayı kararlaştırdı (Sağlam, 2006).

24 Ağustos 1944'te, Gürcistan'ın Ahıska bölgesinden sürgün edilen Türklerle birlikte Kürtlerin bir kısmının Kırgızistan'a gönderilmesine karar verildi. 1950'lerde edebiyat ve kültür alanları en fazla baskı gördü. 1946 yılında Komünist Parti Merkez Komitesi, "Zvezda" ve "Leningrad" dergileri hakkında bir karar aldı. Sovyet yazarları M. Zoşenko ve A. Ahmatova, kararnamede adı geçen iki dergide yayınlanan eserlerinin ideolojik ve siyasi hataları içermesinden dolayı eleştirilmiştir ve işlerini yayınlamak yasaklanmıştır. Bu olaydan sonra SSCB çapında bilim adamları ve araştırmacılar tarafından

yapılan çalışmalar eleştirmeye başlandı. Burjuvazi kültüre tapınmanın, Komünist siyaseti anlayamayan zevkin arttığı iddiası ortaya atılmıştır. Yerli Kırgız aydınları da bu durumdan etkilenmiştir. Tarihçiler A. Bernştam, B. Camgırçinov ve S. Abramzon'un çalışmaları ağır eleştiriler aldı. T.Samançin, T.Bayciyev ve Z.Bektenov, Kırgız milli halk bilimini, özellikle XIX. yüzyılda yaşayan şairlerin eserlerini ve "Manas" destanını araştırdıkları için 1949 ve 1950 yıllarında "burjuvazi milliyetçi" olarak suçlanıp hapse atılmıştır. T.Samançin ve T.Bayciyev, baskı altındayken hapisanede öldüler. C.Şükürov, K.Sooronbayev ve H.Karasayev gibi bilim adamları görevlerinden alınmıştır. A. Tokombayev'in Kırgız tarihini konu alan "Kanlı Yıllar", K.Malikov'un "Balbay" uzun şiirlerinden ideolojik hatalar içerdiği için yasaklanmıştır.

1953'te Stalin'in ölümünden sonra yaygınlaşan repression durduruldu. J. Stalin'den sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi birinci sekreterliğine gelen Nikita Kruşçev, Stalincilikten uzaklaşma (destalinizasyon) politikasını başlatmıştır. Bu süreçten sonra Stalinci rejim kınanmaya başlamış ve baskı altındaki birçok insan aklanmaya başlamıştır (Erşahin, 1999).

1985'te Gorbaçov tarafından başlatılan Perestroyka siyaseti, Sovyet toplumunda geçmişe ve milli manevi kültüre büyük ilgi ve arayışlara yol açtı. 1988'de, 1930-1940 ve 1950'li yıllarda Repressiya döneminde ölüm cezasına çarptırılanların dosyalarının incelenmesine izin verildi. Kitle iletişim araçlarında Kırgızistan'da önceden unutulmuş tarihî kişiler ve Sovyet döneminde mahkum edilen devlet adamları, aydınlar ve eserleri hakkında önceden bilinmeyen bilgiler yayılmaya başladı. SSCB Yüksek Sovyeti Başkanlığı'nın 16 Ocak 1989 tarihli "1930-40 ve 1950'li Yılları Arasında Meydana Gelen Baskı Mağdurlarına Adaleti Sağlamak İçin İlave Tedbirler" ve 13 Ağustos 1990 tarihli "1920-50 Yılları Arasında Meydana Gelen Tüm Baskı Kurbanlarının Haklarının Geri Verilmesi Üzerine" kararlarının çıkarılması, milyonlarca Sovyet vatandaşı üzerindeki baskıyı hafifletmeye yardımcı oldu. Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi, 3 Ocak 1989'da "Moldo Kılıç (Şamirkanov) ve Kasım Tınıstanov'un Yaratıcı Mirasları Hakkında" resmi bir kararname kabul etti. Bu kararname, o zamana kadar tartışılması yasaklanan kişiler hakkındaydı. Bu kararın ardından Moldo Kılıç (Şamirkanov) ve Kasım Tınıstanov'un hayatı ve eserleri incelemeye başlandı (Bolponova, 2011).

Sovyet dönemi boyunca sıkı bir sansür nedeniyle represyonda hayatını kaybeden ve Kırgız toplumuna bilinmeyen birçok insanın isimleri ve eserleri tanıtıldı. Bunlar arasında A. Sıdıkov, C. Abdrahmanov, O. Aliyev, B. Soltonoyev, K. Tınıstanov ve İ. Arabayev vardı. 27 Mayıs 1994'te, Kırgızistan'ın 1991'de bağımsızlığını kazanmasının ardından, "Siyasi ve Dini İnançlar, Sosyal, Milli ve Diğer Özelliklerinden Dolayı Baskıya Maruz Kalan Vatandaşların Hakları ve Garantileri Hakkında" bir yasa çıkarıldı. Bu ülkede siyasi baskı kurbanlarının haklarının

iade edilmesinde önemli bir ilerleme kaydedildi (Critchlow, 1997).

1989-1996 yılları arasında Kırgızistan Milli Güvenlik Bakanlığı arşivleri yeniden gözden geçirdi ve 8280 kişi aklandı. Kırgızistan'da siyasi baskı altında olanları aklamak hala devam ediyor. Sovyet toplumunun demografisi baskı altındaydı (Critchlow, 1997).

Milyonlarca insan baskı altına alınmış, ölüm cezasına çarptırılmış, hapsedilmiş veya sürgün edilmiştir. Sovyet baskı politikasından doğrudan etkilenen kişilerin yakınları ve çocukları da vardı. Sovyet döneminde eğitim kurumlarına girerken, iş bulmak, yükselmek, yüksek Sovyet ve Komünist Parti makamlarında görev almak ve Komünist Partiye üye olmak gibi birçok engelle karşılaştılar. Böyle ayrımcılık politikaları nedeniyle, çocukların özgeçmişlerini gizli tutmaya çalıştıkları ve çoğu zaman soyadını değiştirmek zorunda kaldıkları görülmüştür. Kırgızlar ve Kırgızistan'da yaşayan diğer topluluklar da baskı gördü. Kırgızistan Milli Güvenlik Devlet Komitesi arşivlerinden yapılan son araştırmaya göre, 1918'den 1953'e kadar Kırgızistan'da siyasi baskıya maruz kalan yaklaşık 21 bin kişi vardı. Bu kişiler 55 farklı milletten geliyordu (Çağatay, 1979).

7. Parti Kontrolü

1918'lerden itibaren, Komünist Parti üyelerini "temizleme" veya üyelikten çıkarma girişimleri devam etti. 1933'ten 1938'e kadar SSCB'de Komünist Partiye üye olanların sayısı %40 artarak 3,5 milyondan 1,9 milyona düştü. Kırgızistan'da 1933'te 19 332 Komünist Parti üyesi vardı, ancak 1938'de 6029 oldu, yani 3 kat azaldı. Komparti üyeliği iptal edilenlerin çoğu daha sonra baskıya uğradı. Kırgızistan'ın yerli parti komiteleri, merkezin talimatlarını olduğu gibi yerine getirerek Repressionlarda aşırılığa kaçmayı kolaylaştırdı (Sunny, 1998).

1936-1938'de Büyük Terör döneminde Repression en üst düzeye ulaştı. Repressiya edilenler iki kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategoridekiler Troyka tarafından kurşunlanırken, ikinci kategoridekiler ise çalışma kamplarında on ila on sekiz yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1937 yılının 10 Ağustos'unda Orta Asya'da baskı operasyonları başladı ve dört ay içinde tamamlanması gerekiyordu. Güvenlik kurumları, Sovyet devletinde her zaman çok güçlü ve etkili olmuştur. Özellikle 1930'larda, SSCB güvenlik kurumlarına diğer siyasi kurumlardan daha fazla haklar vermiştir. 1937-38 yıllarında Sovyet Kırgızistan güvenlik kurumları daha aktifti. Kırgızistan yerli NKVD organları, bu dönem boyunca mümkün olduğu kadar çok sayıda "Sovyet karşıtı örgütleri" ve "halk düşmanlarını" belirlemeye çalıştı ve çok sayıda sahte dava açıldı. 1937-1938 yılları arasında Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İç İşleri Halk Komiseri İ.Lotsmanov liderliğinde NKVD tarafından çok sayıda vahşi rejim uygulandı (Çalışkan, 2012). Şiddetli bir ortamda herkesin devlet tarafından izlenmesinden kurtulamamıştır. Büyük Terör operasyonları, üst düzey parti yöneticileri, Kızıl Ordu subayları, Sovyet aydınları,

kolhoz başkanları, fabrika müdürleri, sanayi ve maden ocaklarında çalışan teknik elemanlardan sıradan işçilere, köylülere, kolhozculara ve küçük tüccarlara kadar tüm Sovyet toplumunun her kesimini kapsadı. Ayrıca 1937-1938 yılları arasında ülkedeki Alman, Kore, Yunan, Polonyalı, Yahudi, Uygur, İranlı, Çinli ve diğer azınlık topluluklarına yönelik "milli operasyonlar" uygulandı (Pılev, 2006).

1930'lu yılların başına doğru Moskova, Kırgızistan'da da mümkün olduğu kadar çok sayıda "halk düşmanını" bulmak ve cezalandırmak için talimat verdi. Ve öncelikle üst düzey devlet görevlilerine karşı baskı başladı. 1933 yılında Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Devlet Planlama Komitesi Başkan Vekili Abdikerim Sıdkov, on yıllık bir hapis cezasına çarptırıldı. Aynı yıl Kırgız Özerk SSC Halk Komiserler Kurulu Başkanı Cusup Abdrahmanov görevinden alınarak Komünist Parti üyeliğinden çıkarıldı. 1933'te, devlet adamı ve aydın Kasım Tınıstanov'un eserleri burjuva-milliyetçi ve Sovyet karşıtı olarak görüldü. Repressiya kurbanlarını tutuklarken siyasi görüşlerinin yanı sıra sosyal kökenlerinin de önemli bir rol oynamıştır. Kırgızistan'da baskı döneminde kendi çıkarlarını önceleyen bazı bireyler veya gruplar, kabilecilik ve bölgeselciliğin unsurlarını kullanarak düşmanlarından intikam almaya çalışmışlardır. Bu nedenle, ihbar haberleri zaman zaman ilgili makamlara iletilmiştir (Aksakal, 2009).

Kırgızistan'da siyasi-devlet adamları, devlet memurları ve milli aydınlar sıklıkla hapis cezasına çarptırılıyor. Çoğunluğu, devrim karşıtı milliyetçi "Sosyal-Turan" örgütünün 23 üyesi olduğu için tutuklandı. Bununla birlikte, "Alaş-Orda karşı devrimci örgütün temsilcisi", "yabancı ülkelerin casusları", "Pantürkçü", "Panislamist", "Troçkist", "eski kulaklar", "isyancı, faşist, terrörcü haydut örgütlerinde kayıtlı sosyal yönden tehlikeli unsurlar", "antisovyet parti 1937-1938 yılları arasında suçsuz yere tutuklamalar arttı. Örneğin, 1938 yılının Mart ve Kasım aylarında Kırgız SSC yönetici devlet makamlarında çalışanların 2/3'si tutuklandı. Kırgızistan'da birçok kişi tutuklanıp "halk düşmanı" ilan edilerek ölüme mahkum edildi. Bunlar arasında A. Sıdkov, C. Abdrahmanov, İ. Aydarbekov, Türk dünyasının yazarı Cengiz Aytmatov'un babası Törökul Aytmatov, B. İsaakeev, A. Orozbekov, C. Saadayev, K. Tınıstanov, H. Ceenbayev, O. Tınayev, B. Soltonoyev, E. Esenamanov, H. Şorukov, O. Aliyev, S. Kulmatov bulunmaktadır (Carr, 1989).

Milli asker bölüklerinin komutanları da 1937'den başlayarak baskıya uğradı. Ağustos 1937 ile Ekim 1938 arasında Kırgız süvari alayından 44 asker tutuklandı. Sosyal-Turan Partisinin askeri şubesinin üyeleri, Pantürkizmle suçlandı. 24 sanık, 1937-1938 yılları arasında işkence ve korkutma gibi dayanılmaz işkence yöntemlerini kullanarak, itiraf ifadelerini almak için sorguya çekilmiştir. Özellikle 1937-1938 operasyonları oldukça gizliydi ve kurbanlar genellikle gece yarısında tutuklandı ve hemen idam edildi. SSCB'nin NKVD kararnamesine göre kasıtlı olarak kurşunlananların

ailelerine ve akrabalarına mektuplaşma hakkından mahrum edildikleri ve 10 ila 25 yıl sürgün kamplarına mahkûm edildikleri söylendi. Gerçekten de kurşunlandıktan sonra toplu mezarlara gömülmüşlerdi (Delanno, 1998).

SSCB'nin yıkıldığı 1990'lara kadar, toplum Sovyet yetkililerin topluca tutuklama ve idam kararlarını bilmiyordu. Örneğin, ünlü yazar Cengiz Aytmatov'un babası Törökul Aytmatov, 5 Kasım 1938'de ölüme mahkûm edildiği için uzun süre ailesinden gizlenmiştir. Maalesef büyük devlet adamları ve yetenekli aydınlar, 1937-1938 yılları arasında Sovyet Kırgızistan'ın siyasi, ekonomik ve kültürel kuruluşundaki önemli hedeflerin gerçekleştirilmesine ve bölgede Sovyet yönetiminin güçlendirilmesine bizzat katkıda bulundular. 1991 yılında Bişkek yakınında bulunan Çon-Taş köyü yakınlarında Kasım 1938'de öldürülen 17 farklı milletten 137 kişinin naaşları topluca gömüldü. Ağustos 1991'de cesetler yeniden toprağa defnedilmiş ve Atalar Mezarı (Ata Beyit) olarak adlandırılmıştır. Ata Beyit Kırgızistan, günümüzde baskı kurbanlarının bulunduğu tek yerdir (Ferro, 1998).

8. Stalin Dönemi ve Represyon Politikaları

1920'li yıllarda Stalin ve parti içindeki birçok kişi, Rus olmayan grupların Sovyetler Birliği'nde "millet oluşturma" (natsionalnoye stroitelstvo) ya da "yerileştirme" (korenizatsiya) politikaları aracılığıyla partide yer almalarını destekledi. 1932'lerde ise bu destek hızla azalmıştır. Stalin, 1933'ten itibaren "yeniden-Ruslaştırma" girişimini başlatmıştır (Cohen, 1996). Böylece Lenin Ocak 1924'te öldü ve Komünist Parti Başkanı Josef Stalin iktidara geldi. Stalin, Birlik "Cumhuriyetleri" ne Asya Rusya'sındaki kabile halklarını (Özbek, Türkmen, Tacik, Kırgız vb.) dahil ederek kültürel muhtariyet ilkesini yeniden teyit ederek, yerel dilleri ve geleneklerini korumaya ve geliştirmeye teşvik ederek Sovyetler Birliğinin her tarafından Moskova diktatörlüğüne halk desteğini sağladı. Bununla birlikte, Stalin, iktidarda kaldığı 30 yıl boyunca "tek ülkede sosyalizm" olarak bilinen otoriter bir rejimin kurulmasını sağladı (Hayes, 1995).

Stalin yönetimi sırasında Rusya imparatorluğundan geriye kalan çoğu, milliyet esasına dayalı bir federasyon halinde Sovyet Sosyalist Birliği olarak yeniden düzenlendi ve başkenti Moskova oldu. "Büyük Rus milliyetinin yaşadığı Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'di. Diğer bölümler ise Beyaz Ruslar, Gürcüler, Ermeniler, Ukraynalılar ve Türkistan ile Sibiryadaki çeşitli kabileler için Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri oluşturuyordu. Diktatörlük ve merkezi Komünist Parti bu halkları sürekli olarak yönetmiştir. Bununla birlikte, Hayes, bu uygulamaların yanı sıra SSCB üyelerinin Çarlık Döneminde bu tür bir "Ruslaştırma"ya maruz kalmadıklarını ve kültürel milliyetçilik hakkına sahip olduklarını belirtmiştir (Hayes, 1995). Stalin, ulus kavramını ve onun özelliklerini ortaya koyarken yapılan bir eleştiriden yola çıkarak, ulusu ve ulus olma

özelliklerini şu şekilde açıklar:

"Rus Marksistleri çoktandır kendi ulus teorisine sahiptirler. Bu teoriye göre ulus, dört temel özelliğin birliği temelinde tarihsel olarak oluşmuş istikrarlı bir insan topluluğudur, bu dört temel özellik: dil birliği, toprak birliği, ekonomik yaşantı birliği ve ulusal kültürün özgül özelliklerinin birliğinde kendini açıkça gösteren ruhsal şekillenme birliğidir. ... bu teoriyi yeterli görmüyorsunuz. Bu nedenle, ulusun dört özelliğini beşinci bir özellik ile tamamlamayı öneriyorsunuz, yani: kendisine ait ayrı bir ulusal devletin varlığı. Bu beşinci özellik olmaksızın ulus olmadığı ve olamayacağı görüşündesiniz... Sizin şemanıza göre, yalnızca, diğer devletlerden ayrı kendi devletine sahip olan uluslar ulus sayılabilir, bağımsız devlet yaşantısına sahip olmayan ezilen uluslar ise ulus kategorisinden silmek gerekir, ki bu durumda ezilen ulusların ulusal boyunduruğa karşı mücadelesini, sömürge halkların emperyalizme karşı mücadelesini de artık "ulusal hareket", "ulusal kurtuluş hareketi" kavramı içinde saymamak gerekirdi... Sovyet uluslarının, kendi ulusal Sovyet Cumhuriyetlerini Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde birleştirdikten sonra ulus olmaktan çıktıklarını kanıtlamaya çalışan Sovyet Cumhuriyetlerimizdeki burjuva milliyetçilerinin haklı gösterilmesine yol açtığından hiç söz etmiyorum...Geriye yalnızca bir tek şey kalıyor: Rus Marksist ulus teorisinin tek doğru teori olduğunu kabul etmek."

Lüksemburg, Lenin ve Stalin'in kendi kaderini tayin hakkını yok saydığını ve "homo-sovyetecus"un oluşturulması adına atılacak adımları ulus kavramının temelleri üzerine inşa ettiğini belirtti. Bu bağlamda, her alanda birlik öngören ulus kavramı tanımlamasına bağlı olarak, Sovyetler Birliği vatanseverliği 1934 yılından itibaren ortaya çıktı. Bu dönem boyunca, Sovyetler Birliği'nin dünyanın en şanslı milleti olduğu izlenimini vermeye çalışıldı. Bunlardan biri de II. Dünya Savaşı sırasında halkın savaşa katılmalarını teşvik etmek için hazırlanan afişlerdi. Parti üyelerinin "Yahudileştirilmesine" karşı olarak 1920'lerin ortalarında "Ruslaştırılma" politikasının başlaması da önemli bir olaydır. Böylece 1927'den itibaren Yahudi politikacılar politbürodan uzaklaştırıldı. Bu durum, anti-semitizmden ziyade parti kadrolarında küçük bir değişiklik olarak tanımlanmıştır (Suny, 2012).

Stalin'in, bu Ruslaştırma politikalarının yanı sıra "tüm Rusya'nın imparatoru" olma arzusu da önemlidir. Bu noktada Stalin'in kızı, babasının Rusya'ya olan derin sevgisinin bir sonucu olarak, Rus olan her şeyi seven bir kişi haline geldiğini belirtti. Stalin döneminin en yıkıcı etkilerinden biri "kıtlık" nedeniyle ülkedeki ölümlerdi. 1930-1933 yılları arasında 5 milyon insan öldü. 1932-1933 yılları arasında Sovyet Ukrayna'da 3,3 milyon insan öldü.

Bununla birlikte, bunun daha fazla olduğu söyleniyor. Stalin'in 1932-1933 yıllarında Ukrayna'da uyguladığı açlık politikası olan "Holodomor" (açlıktan ölüm) nedeniyle 7-10 milyon kişinin açlıktan öldüğü söyleniyor (Alekseyenko ve ark., 2007). Bu ölümlerin "milliyet"

kavramı ile bağlantılı olduğunu söylüyor. 1.3 milyon kişinin hayatını kaybettiği eski Sovyet Kazakistan, açlık nedeniyle ölümlerin fazla olduğu bir başka yerdi. Yine de Stalin'in milliyetçilik politikası hem SSCB hem de Demir Perde ülkelerinde uygulandı. Örneğin, 1937 yılı Ağustos ayında Polonya'da başlayan "Leh Operasyonu", 111.097 Polonyalı ajanı öldürdü. İkinci Dünya Savaşı sırasında, birçok insan düşman ilan edildi ve İçişleri Halk Komiserliği (NKVD - Narodnyy Komissariyat Vnutrennih Del) 247157 Sovyet vatandaşını öldürdü. Bununla birlikte, 1937-1938 arasında yüksek Sovyet yetkililer Kulak Operasyonu sırasında 386.798 kişinin öldürülmesini emretti (Snyder, 2011). Ek olarak, Ağustos 1938'de Polonya'da Komünist Parti lağvedilmiş ve parti yöneticileri tutuklanmış ve öldürülmüştür. 35 bin kişi ise Polonya-Ukrayna sınır bölgesinden sürüldü (Baberowski, 2014).

9. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Kırgızistan'ın Bağımsızlığı

Bağımsızlıktan sonra Kırgızistan, geleneksel kültürünü canlandırmaya çalışıyor. Bu çalışmaların bir kısmı doğrudan devlet desteğiyle yapılırken, diğerleri dernek ve sosyal kurumlar tarafından yürütülmektedir. Kırgız halkının bu eğilimi gerçekten kabul ettiği ve desteklediği söylenebilir. Bu bağlamda, bayrak, arma, Manas destanı, milli marş ve geleneksel Kırgız kıyafetleri ve yemekleri, geleneksel Kırgız kültürünün sembolleri olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, Sovyetler Birliği döneminde unutulmuş veya terk edilen kültürel değerler yeniden canlandırılıyor ve uygulanıyor. Geleneksel Kırgız kültürünün ailede, çocuk yetiştirmede, evlilik toylarında, iyi (caksılık) ve kötü (camandık) gün toplantılarında ve bayram kutlamalarında sürdürülmesine büyük önem verilmektedir. Günümüzde ailedeki küçük çocuklar geleneksel eğitim almak için taşradaki dede ve ninelerinin yanına gönderilmektedir. Evlilik toylarında bölgelere göre değişen örf ve âdetler hassasiyetle yerine getirilmektedir. Yine de, özel günlerde, özellikle kadınlar tarafından milli kıyafetlerin giyilmesi önem kazanmaktadır. 5 Mart, halk tarafından 2011 yılından beri kalpak günü olarak kutlanmaktadır. 2016 yılında 5 Mart resmi olarak kalpak günü olarak ilan edildi. Kalpak artık Kırgızlığın bir sembolü olarak görülüyor. Özel günlerde, toplantılarda ve yurtdışı gezilerde kalpak giymek, Kırgız halkının farkındalığını artırmak ve Kırgızistan'ı tanıtmak için çok önemlidir. Geleneksel Kırgız kültürünün temsilinde ve geleceğe aktarılmasında önemli bir rol oynayan keçe çadır, bayramlarda, turistik yerlerde ve özel günlerde kurulmaktadır. Bununla birlikte, 3 Mart Kırgız bayrağı günü ve 18 Aralık Kırgız millî marşı günü olarak kabul edildi ve bu günlerde çeşitli programlar düzenleniyor (Joldoshov ve ark. 2013).

Kırgızistan, bağımsızlıktan sonra hükümetini yeniden organize etmek için Sovyetler Birliği modelini kullandı. Kırgızistan'da devlet yönetimi üniterdir. 2005, 2010 ve 2020 yıllarında halk ayaklanmaları olmuştur ve bu da

ülke yönetimini değiştirdi. Ülke 1991-2005 yılları arasında başkanlık, 2005-2010 yılları arasında yarı başkanlık ve daha sonra parlamenter sistemle yönetildi. 5 ile 6 Ekim 2020 tarihlerinde meydana gelen halk ayaklanmasından sonra, yönetim sistemi ile ilgili tartışmalar yeniden başladı ve hala devam ediyor. Bununla birlikte, Kırgızistan 11 Nisan 2021'de yapılan bir referandumdan sonra tam başkanlık sistemine geçti. Orta Asya, Halford Mackinder'in "heartland" alanı ve Rus jeopolitik okulunun "Avrasya" anlayışının önemli bir parçası olup, kıta hegemonyasının oluşturulması veya sınırlandırılması bakımından stratejik önem taşımaktadır (Çotayev, 2017). Bu nedenle, Kırgızistan 1991 yılından bu yana bölgedeki ilişkileri ve dengeleri göz önünde bulundurarak, hem kendi hem de bölgedeki büyük devletlerin menfaatlerini göz önünde bulundurarak denge politikası uygulamaktadır. Rusya, Çin, ABD, Türkiye ve Almanya, Kırgız Cumhuriyeti'nin dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Son zamanlarda Çin, Rusya ile aynı birliklerde yer alarak bölgede varlığını sürdürmeye çalışıyor. Bu grupların lideri Şanghay İşbirliği Örgütü'dür (<http://rus.sectso.org/>).

Özbekistan ve Kazakistan, Kırgızistan'a gaz ve petrol ithal etmektedir. Bu nedenle, Kırgızistan enerji güvenliği ve sürdürülebilirliği açısından komşularına bağlıdır. Bunun yanında Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın su ihtiyaçlarını karşılıyor. Kırgızistan, Türkiye'den önce bağımsızlığını kazandı. İki ülke arasındaki ortak tarihsel, kültürel ve etnik bağlar, ilişkilerin hızlı gelişmesine neden oldu. İlk yıllardan itibaren hemen her alanda işbirliği yapılmaya başlandı ve bu işbirliği günümüzde de devam ediyor. Türk Parlamenterler Birliği (TÜRKPBA) gibi örgütlerle Türk Konseyi işbirliği yapmaktadır. Başkent Bişkek'te bulunan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, iki ülkenin eğitim alanında gerçekleştirdiği en önemli işbirliği projelerinden biridir. Kırgızistan'daki uluslararası değerlendirme kriterlerine göre üniversite şu anda hemen her alanda ilk sırada yer almaktadır. Bunun yanında Türkiye, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) aracılığıyla Kırgızistan'a sağladığı altyapı ve diğer yardımları sürdürüyor. Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) da Kırgızistan'da faaliyet göstermektedir. Genel olarak, Türkiye ve Kırgızistan arasındaki ilişkiler dostluk ve kardeşlik üzerine kuruludur. Hemen tüm kurumlar, Türkiye'nin Kırgızistan ile olan ilişkilerini karşılıklı işbirliği anlaşmaları çerçevesinde geliştirmektedir. Bu ilişkilerin gelecekte çok daha ileri seviyelere ulaşacağı tahmin edilebilir. 1991 yılından bu yana Türkiye, Kırgızistan'a demokratik değerler doğrultusunda devlet kurumlarını, kurumlarını ve sosyal yapıyı güçlendirmek için sürekli olarak ve tam olarak yardım etti (Kangas, 1995).

10. Sonuç

Siyasi baskı, insanlık tarihinde acı verici bir gerçektir. Kırgızistan ve Orta Asya halkları da Stalin'in baskısıyla karşı karşıya kaldı. Bu makale, böyle bir baskının insanlar üzerindeki etkileri ve nasıl üstesinden gelinebileceğini hakkında bilgi verdi. 1920'li ve 1930'lu yıllar, Sovyetler Birliği'nde totaliter rejimin gittikçe güçlendiği ve bunun sonucunda Repressiyanın yaygınlaştığı bir dönemdir. Sovyetler Birliği'nin kurulmasından itibaren uygulanan siyasi Repressiyalar hem devlet hem de toplum için çok zararlı olmuştur. SSCB'de, özellikle Stalin'in hükümet ettiği dönemde yüz binlerce insan işkence gördü. 1937-1938 yıllarında ise milyonlarca insan ölümle veya çalışma kamplarında yok edildi. Siyasi terrörün amacı, sosyalist olmayan sınıfları, sosyal tabakaları ve farklı görüşlere sahip kişileri ortadan kaldırmaktı. Terör, toplumda korku yaratan ve direniş olasılığını yok eden bir araç haline geldi. Bu nedenle, SSCB tarafından uygulanan şiddetli siyasi represyonlar, ülkedeki otoriter rejimi daha da güçlendirdi. Kırgızistan İç Savaşı sırasında "rejim düşmanları" acımasızca yok edildi. 1920'lerden 1930'lara kadar, Sovyet hükümeti sınıf olarak ortadan kaldırma siyaseti kapsamında zengin aileleri Kırgızistan dışına sürgün etti. 1930'lu yıllarda "halk düşmanlarına" karşı baskı arttı. Kırgızistan'da 1937-1938 baskısından etkilenenlerin çoğu öldü. Binlerce kişi, Sovyet Kırgızistan'da yüksek refah düzeyine sahip çiftliklere, üst düzey yöneticilere, aydınlara ve sıradan insanlara yönelik çeşitli baskı uygulamalarından zarar gördü. Baskı politikası, aile üyelerini de etkilemiştir. Siyasi, sosyal ve ekonomik konularda manevi olarak ayrımcılığa maruz kaldılar. Ancak N. Kruşçev döneminde, özellikle 1956 Sovyetler Birliği Komünist Partisinin XX. kongresinden sonra baskı görenler ve aile üyeleri aklanmaya başladı. Bu tarihten 1991 yılında bağımsız devletlerine kavuşana kadar, Kırgızlar çok sayıda devlet ve yönetim deneyimi yaşadılar. Bunların hepsinin Kırgız toplumunun kimliği ve bilinci üzerinde etkisi olmuştur. Kırgızistan hükümetleri, bağımsızlığının ilk yıllarından itibaren demokratik bir devlet yapısı oluşturmak için istekli veya isteksiz olarak çok çeşitli girişimler yapmıştır. Bu süreçte bir dizi faktör, bu çalışmaların beklenen düzeyde başarılı olmasını engelledi. Bu çalışmalar hala devam ediyor.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarın katkı yüzdesi aşağıda verilmiştir. Yazar makaleyi incelemiş ve onaylamıştır.

	Z.M.
K	100
T	100
Y	100
VTI	100
VAY	100
KT	100
YZ	100
KI	100
GR	100

K= kavram, T= tasarım, Y= yönetim, VTI= veri toplama ve/veya işleme, VAY= veri analizi ve/veya yorumlama, KT= kaynak tarama, YZ= Yazım, KI= kritik inceleme, GR= gönderim ve revizyon.

Çatışma Beyanı

Yazar bu çalışmada hiçbir çıkar ilişkisi olmadığını beyan etmektedirler.

Etik Beyan

Bu çalışmada hayvanlar ve insanlar üzerinde herhangi bir çalışma yapılmadığı için etik kurul onayı alınmamıştır.

Kaynaklar

Abdrakhmanov B, Altyмышshova Z. 2017. Activities of security bodies of Soviet Kyrgyzstan in mass repressions (1937- 1938). Joint CESS-ESCAS Conference, Bishkek, Kirgizistan.

Aknazarova J. 2000. Privatization in the Kyrgyz Republic. J Central Asia monitor, 3: 1-4.

Aksakal H. 2009. Stalin ve ikinci dünya savaşı bağlamında milliyetler politikası. KARAM, İstanbul, Türkiye pp: 23-30.

Alekseyenko AD. Markiyani B, Hrytsenko V, Myskiy L, Voroshylo O. 2007. Holodomor: Ukrainian genocide in the early 1930s. Ukrainian institute of national memory Yayinevi, Kiev, Ukrayna, pp: 18-22.

Babakurban Z. 1962. Dış Türkler ve Türkistan davası. Doğan Güneş Yayinevi. İstanbul, Türkiye, pp: 20-28.

Baberowski J. 2014. Vijjennaya zemlya Stalinskoe tsarstvo nasiliya. Almandan Rusçaya çev. L. Pantina, Politiceskaya Entsiklopediya Yayınları. Moskova, Rusya, pp: 892-901.

Bacon E. 1965. Esir Orta Asya. çev. Say T. 1001 Temel Eser Yayinevi. İstanbul, Türkiye, pp: 201-215.

Bademci A. 2008. 1917-1934 Türkistan milli istiklal hareketi korbaşlar ve Enver Paşa. Ötüken Yayinevi. İstanbul, Türkiye, pp: 200-220.

Baktıgulov C. 1990. Kollektivizatsiya Kirgizskogo aila: Noviy vzglyad, kommunist Kirgizstana dergisi, Bişkek, Kirgizistan, pp: 3.

Bohr A, Crisp S. 1996. Kyrgyzstan and the Kyrgyz, the nationalities question in the post-soviet states. Addison wesley longman publishing, New York, US, pp: 385-409.

Bolponova A. 2011. K. Timstanov - uçonyy i gosudarstvennyy deyatel' Kirgizstana. Isık-Köl Devlet Üniversitesi Yayınları. Karakol, Kirgizistan, pp: 86-118.

Buyar C. 2017. Kirgiz tarihi (başlangıcından 1991 yılına kadar), Kirgizistan: tarih-toplum-ekonomi-siyaset. BYR Publishing house Yayinevi. Bişkek, Kirgizistan, pp: 47-157.

Canbaş F. 1999. Türk cumhuriyetlerinde demokratikleşmeyi etkileyen faktörler. Geçiş sürecinde Orta Asya Türk cumhuriyetleri. Alfa basım yayım dağıtım, İstanbul, Türkiye, pp: 297-309.

Carr EH. 1989. Sovyet Rusya tarihi bolşevik devrimi 1917-1923, Çev. Orhan Suda. Metin Yayınları, İstanbul, Türkiye, pp: 200-300.

Cohen A. 1996. Russian imperialism: Development and crisis. Praeger. Londra, UK, pp: 169-180.

Critchlow J. 1997. Minareler ve Marx, Çöküş öncesi sovyetler birliğinde islamiyet ve müslümanlar. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, Türkiye, pp: 140-234.

Curtis G. 1997. Introduction, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan: Country studies. Government Printing Office, Washington, US, pp: 112-182.

Çağatay T. 1979. Kızıl Emperyalizm. Yaş Türkistan Yayını, Ankara, Türkiye, pp: 15-85.

Çalışkan İ. 2012. XX Asırda Asya'da din politikaları: Çarlık Rusya ve Sovyetler birliği hakimiyetinde belirleyenler ve belirlenenler, bölgesel ve küresel politikalarda Orta Asya. Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara, Türkiye, pp: 87-134.

Çotayev Z. 2017. Kirgizistan'ın dış politikası: deven eden ve değişen eğilimler, Kirgizistan: tarih-toplum-ekonomi-siyaset. Cengiz Buyar (Ed). Bişkek, Kirgizistan, pp: 319-376.

Delannoi G. 1998. Milliyetçilik ve ideolojik kataliz. Jean Leca, uluslar ve milliyetçilik. Metis Yayınları. İstanbul, Türkiye, pp: 120.

Erdem M. 2000. Kirgiz Türkleri, ASAM Yayınları, Ankara, Türkiye, pp: 200-240.

Erol MS, Demir S. 2013. Rusya federasyonu'nun Orta Asya politikaları, Rusya'nın doğu politikası, Sezgin Kaya (Ed.). Ekin Yayıncılık, Bursa, Türkiye, pp: 340-341.

Erşahin S. 1999. Türkistan'da islam ve müslümanlar Sovyet dönemi. İlahiyat vakfı Yayınları, Ankara, Türkiye, pp: 120-380.

Ferro M. 1998. Sovyet rejiminin milliyetler politikası. Jean Leca, uluslar ve milliyetçilik. Metis yayınları, İstanbul, Türkiye. pp: 141-144.

Hayes CJH. 1995. Milliyetçilik: Bir din. İz Yayıncılık, İstanbul, Türkiye, pp: 40-52.

Jayashekar 1995. Economic stabilization and structural changes: some implications, , Central Asia: emerging new order. Har-Anard Publications. New Delhi, India, pp: 127-33.

Joldoshov A. 2013. Kabilecilik, bölgecilik ve etnisite, Kirgiz kimliği üzerine çalışmalar. Orta Asya Kafkasya Araş Derg, 15: 101-133.

Kamalov İ. 2011. Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarının 20. Yılında: Rusya'nın Orta Asya politikaları. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara, Türkiye, pp: 14-17.

Kangas RD. 1995. State building and civil society in Central Asia, Political culture and civil society in Russia and the New States of Eurasia. ME Sharpe Inc., New York, US, pp: 271-291.

Karabulut F. 2009. İktidar ve meşrulaştırma mücadelesinin odağı Orta Asya: Sovyetlerin dil ve eğitim politikaları. Bilig, 50: 65-96.

Kurmanov Z. 1997. Politiceskaya borba v Kirgizstane 20-e godi. İlim Yay, Bişkek, Kirgizistan, pp: 70-120.

Malabayev Dj. 1969. Ukrepneniye sovetov Kirgizii v period stroitelstva sotsializma (1917-1937) , İlim Yayınları. Frunze, Kirgizistan, 180-270.

Ölçekli T. 2013. Manaplar ve Kirgiz tarihindeki rolleri, Bilig Dergisi, S. 67, pp: 111-128.

Pilev A. 2006. Basmaçestvo v Sredney Azii: Etnopoliticeskiy srez (vzglyad iz XXI veka), Kirgiz-Rus Slavyan Üniversitesi

- Yayınları, Bişkek, Kırgızistan, pp: 23-89.
- Sağlam S. 2006. Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. Türkiyat Araş Dergisi, 5: 34-44.
- Saray M. 1996. Yeni Türk cumhuriyetleri tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Türkiye, pp: 68- 84.
- Suny RG. 1998. The Soviet experiment. Russia, the USSR, and the successor states, Oxford University Press, Oxford, UK.
- Suny RG. 2012. Rus imparatorluğu, imparatorluk sonrası: Sovyetler birliği ve Rus, Osmanlı ve Habsburg imparatorlukları. Versus Yayınları, İstanbul, Türkiye, pp: 272.
- Uslu N. 2010. Orta Asya ülkeleri arasında işbirliği ve örgütlenme çabaları, Orta Asya ve Kafkasya: rekabetten işbirliğine. MKM Yayıncılık, Bursa, Türkiye, pp: 239-240.
- Yalçınkaya A. 1997. Sömürgecilik ve panislamizm ışığında Türkistan (1856’dan günümüze). Timaş Yayınları, İstanbul, Türkiye, pp: 100-108.
- Ydyrysov R. 2017. 20-30-cıdarda Kırgızstandın sotsialdik stratifikatsiyasının ayırım meseleleri. Nauka, novie tehnologii i innovatsii Kırgızstana Derg, 2: 97-99.
- Yoshida S. 1999. A field report on economic transition: Lifestyle changes in a village of nothern Kyrgztan. Central Asia Monitor, 1999: 4-5.
- Zemskov V. 1991, GULAG (İstoriko - sotsyologičeskiy aspekt). Sotsiologičeskie İssledovaniya, 6: 10-27.